

men *Hezâr-yek Rûz*'dan söz etmemesini manidar bulmaktadır. Ünlü kitap koleksiyoncusu James de Rothschild'ın kütüphanesinin matbu katalogunda ise bu masalların uydurma olduğu kesin biçimde söylenmekte, Arap ve İran edebiyatında "Binbir Gündüz Masalları" diye bir şey bulunmadığı, Pétis de la Croix'nın o tarihlerde büyük ilgi gören *Binbir Gece Masalları*'nın bir benzerini ortaya koymak için bu ismi kullandığı, masalların çeşitli yazarlardan derlendiği, muhtemelen bir bölümünün de kendi muhayyilesinin ürünü olduğu kaydedilmektedir. Bu görüş günümüzde genellikle kabul edilmekte, Pétis'in Binbir Gündüz'ü "edebî yaratıcılık, çeviri, adaptasyon ve uydurmaya karışımı bir eser" olarak değerlendirilmektedir. Kitap *Elf nehâr ve'n-nehâr* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (trc. Mustafa Hâim v.dğr., İstanbul 1290). 3. *Histoire de Timur-Bec, connu sous le nom de Tamerlan* (Paris 1722). Şerefeddin Ali Yezdî'nin *Zafernâme-i Timûrî*'sinin Fransızca çevirisidir. Aslına sadık kalınarak yapılan bu çeviri Pétis de la Croix'nın en mükemmel eseri olarak kabul edilmektedir. Yazmasını İran'da iken satın aldığı kitabı Colbert'in emriyle 1681'de tercüme etmeye başlamış, ancak onun ölümünden sonra 1683'te bitirebilmiş ve eser çok sonra oğlu tarafından yayımlanmıştır.

Bunlardan başka Halep'te iken Fransızca'ya çevirdiği 1673 kapitülasyonunun metni 1675'te Marsilya'da basılmış, 1684'te Sieur de la Croix'nın hâtıraları arasında da yayımlanmıştır (Paris 1684, s. 403-428). Doğu'da geçirdiği on yılın hikâyesini anlattığı günlüğü, Louis Langlès tarafından 1810'da Dürri Ahmed Efendi'nin *Sefâret-nâme*'sinin sonuna eklenmiştir. François Pétis de la Croix'nın yayımlanmamış eserleri matbu eserlerinden daha fazladır. Vâkîdî'nin *Fütûhu's-Şâm*'ını, Hezarfen Hüseyin Efendi'nin *Tenkûh-i Tevârih-i Mülûk*'ünü, Seydi Ali Reis'in *Mir'âtü'l-me-mâlik*'ini, 1694-1705 yılları arasında Kâtib Çelebi'nin *Keşfü'z-zunûn*'unu (*Bibliothèque orientale* adıyla) Fransızca'ya çevirmiştir. Yazma halindeki diğer çalışmalarının ayrıntılı dökümü *Mémoire de l'Abbé Goujet sur le Collège Royal*'dedir (III, 312). Pétis de la Croix ile Le Sieur de la Croix'nın bazı eserleri çeşitli kaynaklarda ve kütüphane verilerinde birbirine karıştırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

S. de la Croix, *Mémoires du sieur de la Croix, cy devant secrétaire de l'Ambassade de Constantinople*, Paris 1684, s. 403-428; L. Langlès, *Relation de Dourry Efendi suivie de l'extrait du*

Journal du Sieur Pétis, Paris 1810; V. Chauvin, *Bibliographie des ouvrages arabes et relatifs aux arabes*, Paris 1894, IV, 124; N. Iorga, *Les voyageurs français dans l'orient européen*, Paris 1928, s. 83; Larousse du XX. siècle, Paris 1932, V, 511; Babinger (Üçok), s. 26, 219, 254; Franz Hahn, *François Pétis de la Croix et ses Mille et un jours*, Amsterdam 2002; P. Sebag, "Sur deux orientalistes français du XVIIe siècle : F. Petis de la Croix et le Sieur de la Croix", *Revue de l'occident musulman et de la Méditerranée*, sy. 25, Aix-en-Provence 1978, s. 89-117; Yahya Erdem, "Üç Nesil Türkolog: Pétis de la Croix Ailesi ve Eserleri", *Müteferrika*, sy. 10, İstanbul 1996, s. 89-102; K. Zakaria, "Pétis de la Croix, François, les Mille et un jours, contes persans", *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée*, sy. 103-104, Aix-en-Provence 1991, s. 282-286; Gr.E, XXVI, 523.

YAHYA ERDEM

PEYÂM

(پیام)

Siyasî ve edebî gazete.

Ali Kemal'in başyazarlığında günlük olarak önce 14 Kasım 1913 – 22 Temmuz 1914 tarihleri arasında 242 sayı çıkmıştır. Müdürü Necip Şakir'dir. Yahya Kemal (Be-yatlı) ve Mehmed Rauf gibi imzaların yer aldığı gazetenin kuruluş döneminde yazı heyeti müdürlüğünü Yakup Kadri (Karaosmanoğlu) yapmıştır. Bu döneminde ilki 18-19 Ocak, ikincisi 25-30 Mart tarihlerinde olmak üzere iki defa kapatma cezası almış, hükümetin dış politikasına yönelik eleştirileri devam edince askerî hükümetin tebliğlerine aykırı yayını sürdürmek suçuyla 22 Temmuz'da kesin olarak kapatılmış, Ali Kemal de yazı yazmaktan men cezasına çarptırılmıştır.

8 Temmuz 1919'da *Sabah* gazetesinde çıkan "Doktor Usher Münakaşaları" başlıklı bir yazıyla gazete yazarlığına geri dönen Ali Kemal (Özsoy, s. 135), 2 Ağustos 1919 tarihinde önceki sayı numaralarını devam ettirerek 1/243. sayısıyla *Peyâm*'ı tekrar çıkarmaya başlar. Gazete bu yeni dönemini 1919 yılı sonuna kadar sürdürdükten sonra (nr. 149/391) içine düştüğü malî sıkıntı yüzünden Mihran Efendi'nin çıkarmakta olduğu *Sabah* gazetesine birleşir (1 Ocak 1920). İki gazetenin önceki sayı numaralarını ayrı ayrı devam ettirdiği (nr. P. 392/S. 10821) *Peyâm-ı Sabah*, Ali Kemal'in başyazarlığında 10 Eylül 1922'ye kadar (nr. P. 1352/S. 11782) yayını sürdürür. Ali Kemal'in ayrılmasından sonra prosedürün tamamlanması için birkaç gün daha aynı isimle çıkıp 16 Eylül 1922'den itibaren *Sabah* adıyla çıkmaya devam eder.

Peyâm-ı Sabah'ın başlığı

Baştan itibaren İttihat ve Terakkî'ye muhalif bir çizgi sürdüren *Peyâm* ikinci döneminde Anadolu'da başlamış olan kurtuluş hareketini benimsememiş, bunu yeni bir İttihatçı hareketi gibi değerlendirip çözümün silâhla değil siyaset yoluyla olabileceği fikrinin savunuculuğunu yapmıştır. "Cümlelerin Maksudu Bir" (6 Ekim 1919) gibi bazı yazılar dışında millî harekete karşı genelde saldırgan ve baltalayıcı tutumunu elden bırakmayan Ali Kemal son yazılarında hatasını kabul etmiş görünür. İzmir'in kurtuluşundan bir gün sonra yayımladığı son yazısına "Gayeler Bir İdi Birdir" başlığını koyar (gazetenin siyasî tutumu hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Özsoy, tür.yer.). Ali Kemal'in gazetesine mücadele etmek amacıyla Aka Gündüz tarafından Ankara'da *Anadolu'da Peyâm-ı Sabah* adıyla mizah çeşnisi taşıyan bir gazete çıkarılmış (1920), başlığının altında, "İstanbul'da *Peyâm-ı Sabah* sahtedir, doğru budur" ibaresine yer verilmiştir.

Peyâm ve *Peyâm-ı Sabah*'ta Ali Kemal'den başka Refik Halid (Karay) (26 Kasım 1919'dan başlayarak kendi adıyla, ayrıca "Nakş-i ber-âb" köşe başlığı ile ve Aydede takma adıyla), Cenab Şahabeddin, Abdullah Zühdi, Halid Ziya (Uşaklıgil), Hasan Bedreddin, Zeki Mugâziz, Ferid (Kam), Kemal Midhat, İbnü'l-Muhtar, Mustafa Sabri gibi yazarlar yazı, hikâye ve çevirileriyle yer almıştır. Ayrıca Ali Rızâ ve Mehmet Galib "On Üçüncü Asr-ı Hicrîde İstanbul Hayatı", "On Üçüncü Asr-ı Hicrîde Osmanlı Ricâli", Tâhirülmevlevî (Tahir Olgun) "Hint Masalları", posta müdürü Mehmed Ali Bey de "İspanya'da Âsâr-ı İslâmiyye" gibi tefrikalarıyla dikkat çekmektedir.

Gazete, 29 Kasım 1913 – 8 Nisan 1920 tarihleri arasında yetmiş yedi sayı yayımlanan, Ali Kemal'in başyazarı olduğu bir edebî ilâve vermiştir. İlâve dönem dönem *Peyâm* "ilâve-i edebîyye", *Peyâm-ı Edebî* ve *Peyâm-ı Sabah Edebî Nüsha* adlarıyla çıkmıştır. 31. sayı gazetenin yayını

politikasındaki değişiklik sebebiyle üç defa aynı numarayla fakat farklı içeriklerle basılmıştır. Edebî ilâvenin birinci döneminde yazıların "Eski Osmanlılar, Hâdisât-ı Edebiyye, Hâdisât-ı İçtimâiyye, Maktul Vezirlerimiz, Muhabere ve Muhavere, Ufk-ı Ticârî ve Mâfî, Edebiyyât-ı Arabiyye" gibi bölüm başlıkları altında yayımlandığı görülmektedir. Ali Kemal'in "Eski Osmanlılar" başlığıyla divan edebiyatının belli başlı isimleri üzerine yazdıkları, dil ve edebiyat yazılarıyla beraber sonradan bir kitapta toplanmıştır (Ali Kemal, *Makaleler: Peyâm-ı Edebî'deki Dil ve Edebiyat Yazıları*, haz. Hülya Pala, İstanbul 1997). 1895 yılına kadar olan hâtıraları da tefrika halinde "Ömrüm" başlığıyla yayımlanmıştır (Ali Kemal, *Ömrüm*, haz. M. Kayahan Özgül, Ankara 2004). Edebî ilâvenin sürekli yazarlarından Rıza Tevfik'in (Bölükbaşı) edebî, felsefî ve sosyal içerikli yazılarının önemli bir bölümü *Rıza Tevfik'in Tekke ve Halk Edebiyatı ile İlgili Makaleleri* adlı kitapta bir araya getirilmiştir (haz. Abdullah Uçman, İstanbul 2001). Cenab Şahabeddin, Süleyman Nazif, Mehmed Rauf, "Süleyman Sadi" takma adıyla Yahya Kemal, Halit Fahri (Ozansoy), Resid Süreyya, Mehmed Sadık (Muallim), Mehmet Sıdkı (İşkeçeli), İbn Mevlânâ Hüseyin Said, Subhi Ali yazılarıyla; Faruk Nafiz (Çamlıbel), Hüseyin Dâniş (Pedram), Hüseyin Siret (Özsever), Muhiddin Raif (Yengin), Tokadîzâde Şekib, Üsküdarlı Talat, Mehmed Muhiddin, Muallim Cûdî, Hafid Vahdeti Suud, Yaşar Şadi, Hafız İsmâil şirleriyle ilâvede yer alan belli başlı isimlerdir. Yakup Kadri "Kadınlık ve Kadınlarımız", Dânişzâde Şevket Gavsî "Edebiyyât-ı Mûsikiyye" başlığıyla yazılar yazmış, Kâmrân Macid Fransızca'dan hikâye tercümeleri yapmıştır. Az sayıda yazı ve şiiri olan yazarlar arasında Abdullah Cevdet, Abdurrahman Âdil (Eren), Abdülhak Hâmid (Tarhan), Ahmed Muhtar, Ahmed Refik (Altınay), Ali Ekrem (Bölükbaşı), Fazıl Ahmet (Aykaç), Florinali Nazım, Mehmed Emin (Yurdakul), Mustafa Resid, Nezihe Muhiddin, Osman Fahri, Recâizâde Ekrem, Remziyü'l-Mevlevî (Ahmed Remzi Akyürek), Tâhirülmevlevî, Yahya Saim (Ozanoğlu) bulunmaktadır. On beş günlük, haftalık, haftada iki günlük ve tekrar haftalık periyotlarla çıkan ilâve sekiz ve dört sayfa olarak yayımlanmış, ilk döneminde "Hande midir Girye midir" başlığı altında Sedat Nuri imzalı sosyal içerikli karikatürlere ve Türk müziği bestekârlarının bazı bestelerine ait notalara yer verilmiştir. Sık sık en beğenilen mısra ve beyit yarışmaları düzenlenmiştir. *Peyâm*'ın edebî ilâveleri üzerine Adem Şahin tarafından Erzurum Atatürk Üni-

versitesi'nde bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (*Peyâm-ı Edebî: Peyâm Gazetesi Edebî İlâvesi: İnceleme-Fihrist-Seçme Metinler*, Erzurum 2002). *Peyâm*, *Peyam-ı Sabah* ve edebî ilâvelerinin İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı'nda tamsa yakın bir koleksiyonu bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Fürzan Hüsrev Tökin, *Basın Ansiklopedisi*, İstanbul 1965, s. 97; Osman Özsoy, *Gazetecinin İnfazı*, İstanbul 1997, tür.yer.; *Nevsâl-i Milli*, İstanbul 1340; Tanju Oral, "Peyam-ı Edebî", "Peyam-ı Sabah", *TDEA*, VII, 247-248.

ÂLİM KAHRAMAN

PEYGAMBER

(پیغمبر)

Allah'tan
vahiy yoluyla aldığı bilgileri
ve emirleri tebliğ etmek,
muhataplarını hak dine
çağırarak görevlendirilen
yüksek vasıflı kimse.

Peygamber (peygâm-ber/peyâm-ber) kelimesi Farsça olup sözlükte "haber getiren" demektir. Eski Türkçe karşılığı *yalvaç* tir (yalavaç), ancak peygamber kelimesi erken dönemde Türkçe'ye geçip yerleşmiştir.

Kur'an'da ve Hadislerde Peygamber. Kur'an-ı Kerim'de peygamber karşılığında *nebî*, *resûl* ve *mürsel* kelimeleri, peygamber göndermeyi ifade etmek için *irsâl*, *ictibâ*, *istifâ* ve *ba's* kökünden fiiller kullanılır. *Nebî* sözlükte "haber veren; mertebesi yüksek olan; açık seçik yol" anlamlarına gelir. *Resul* ve *mürsel* kelimeleri de "gönderilmiş kişi" mânâsındadır (*Lisânü'l-'Arab*, "nb'e", "nbv", "rsl" md.leri). Gerek *nebî* gerek *resul* Kur'an'da "Allah'ın buyruklarını ve öğütlerini muhataplara bildirmek üzere seçtiği elçi" anlamında, resid ayrıca Allah ile peygamberleri veya diğer bazı yaratılmışlar arasında elçilik yapan melekler hakkında kullanılır. Bir kısım âyetlerde Allah'ın meleklerden ve insanlardan resuller seçtiği belirtilmiştir (el-Hac 22/75), Cibrâil'in yanı sıra insanların ruhlarını almak ve ilâhî emirlere isyan edenleri helâk etmek gibi işlerle görevlendirilen meleklerden *resul* diye söz edilmiştir (M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "nb'e", "nby" md.leri; Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "nb'e", "nbe", "rsl" md.leri). Kur'an'da *ictibâ* (erdemli davranışları birinin şahsında toplamak), *istifâ* (erdemli hareketleri seçip bir kişide yoğunlaştırmak) ve *ba's* (göndermek) kavramları da (müctebâ, mustafâ, meb'ûs) peygamberler için kullanılmış-

tır (a.g.e., "cbv", "sfv", "b's" md.leri); aynı kavramlar hadislerde de geçer.

Kur'an'da belirtildiğine göre Hz. Âdem cennette iken eşyle birlikte ilk günahı işlemesi üzerine yeryüzüne indirilmesinin ardından rabbinin telkin ettiği kelimeleri alıp tövbe etmiş, tövbesi kabul edilerek Allah tarafından seçilen bir kişi konumuna gelmiştir (el-Bakara 2/30-38; Âl-i İmrân 3/33; Taberî, I, 541). Peygamber göndermeden insanları sorumlu tutmayacağını beyan eden Allah, Âdem'e vahiy gönderip kendisinin, eşinin, neslinin nasıl ibadet edeceğini ve ebedî hayata nasıl hazırlanacaklarını ona öğretmiş, daha sonra bu süreç seçtiği diğer peygamberlerle devam etmiştir (el-Bakara 2/136, 177, 285; Âl-i İmrân 3/84; en-Nisâ 4/150-152). Hz. Âdem'in ardından insanlar hidayet yolunu gösteren vahiylerle uyararak yaşamaya devam ederken görüş ayrılığına düşünce Cenâb-ı Hak cennetle müjdeleyen ve cehennemle uyarıyan nebîler göndermiş, onlara kitaplar indirmiş ve bunlara iman edenleri hidayete eristirmiştir (el-Bakara 2/213).

Peygamberlerin bir kısmı Kur'an'da zikredilmekle birlikte bir kısmından hiç bahsedilmemiştir (el-Mü'min 40/78). Peygamberlerin ilki Hz. Âdem, sonuncusu Hz. Muhammed'dir. Tarihte bazan peşpeşe, bazan aynı zaman dilimi içinde, bazan da kısa veya uzun aralıklarla peygamberler gönderilmiştir (el-Bakara 2/87; el-Mâide 5/19, 46; el-Mü'minûn 23/44; Yâsîn 36/6). Bu peygamberler ve onlara verilen vahiyler birbirini teyit etmiş, son *nebî* ve *resul* olan Hz. Muhammed'in getirdiği Kur'an ise bütün peygamberleri ve ilâhî kitapları doğrulayıp onlara şahitlik etmiştir (el-Bakara 2/89, 101; Âl-i İmrân 3/3-4, 81). Bütün *nebî* ve *resuller*, insanların sorumlu tutulduğu konularda bir bahane ileri sürmelerine mahal bırakmayacak şekilde Allah'ın emirlerini tebliğ etmişlerdir (en-Nisâ 4/41, 165; el-Ahzâb 33/46).

Kur'an'da kendilerinden *nebî* veya *resul* diye bahsedilen kişiler şunlardır: Âdem, İdris, Nûh, İbrâhim, İsmâil, İshak, Ya'kûb, Yûsuf, Lût, Hûd, Sâlih, Şuayb, Mûsâ, Hârûn, İlyâs, Elyesa', Yûnus, Eyyûb, Dâvûd, Süleyman, Zekeriyyâ, Yahyâ, İsa ve Muhammed. Bunlardan Nûh, İbrâhim, İsmâil, Mûsâ, Hârûn, İsa ve Muhammed hem *resul* hem *nebî* olarak nitelendirilmiş, böylece *nebî* ile *resul* arasında bir farkın bulunmadığına işaret edilmiştir. Allah, bütün *nebî* ve *resullere* dinî-dünyevî konulara ilişkin bilgileri ve buyrukları vahiy yoluyla bildirip bunları insanlara tebliğ etmelerini emretmiş, onlar da aldıkları vahiylerin Al-